

BENGT JOHANSSON:

Lag – för vem?

Politiker har en vällovlig ambition att ordna allt på bästa sätt för oss vanliga människor. Vad detta konkret skall innebära försöker de förklara med allmänna uttalanden och sk målformuleringar. Om dessa blir många och ofta upprepas utan att medborgarna noterar några konkreta förbättringar uppkommer främlingskap mellan politiker och medborgare, vilket är allvarligt i en demokrati.

Ett exempel på sådan välvilligt menad aktivitet är lagen om Hälso- och sjukvård (SFS 1983:763), vilken trädde i kraft 1 januari 1983. I den stadgas många vackra mål. Hela befolkningen skall ha god hälsa samt få vård på lika villkor, hälso-, och sjukvården skall vara av god kvalitet, patienten skall ha trygghet i vård och behandling, vården skall vara lättillgänglig och bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet m m.

För att dessa uttalanden skall få en meningsfull innebörd måste rimligen resultatet av vårdens utövning kunna ställas inför någon form av objektiv opartisk prövning.

Har den enskilde individen då möjlighet att få prövat om sjukvårdshuvudmannen (landstinget) erbjudit just honom vård av god kvalitet, om vården varit lättillgänglig eller skett på lika villkor?

När man ställer sig dessa frågor finner man inte något avsnitt i lagen, som möjliggör sådan prövning. Enligt annan lag kan enskild läkare eller sjukvårdspersonal anmälas av patient till ansvarsnämnd för fel eller försumelse, men om bristerna har förorsakats av fel eller försummelser i landstingets sätt att fullgöra sina uppgifter finns däremot ingen möjlighet att få detta rättsligt prövat. Kort sagt – lagen ställer upp skyldigheter för landstingen men medger ingen kontrollmöjlighet för dem som omfattas av dess innehåll.

Är en sådan lag rimlig eller meningsfull?

Lagen kan sägas återspegla ett för många politiker typiskt synsätt på individens ställning i samhället gentemot kollektivets intresse.

Det finns många exempel på att individens ställning i vår tid försvagas medan kollektiva gruppers inflytande ökar. Specialdomstolar som tex Arbetsdomstolen dömer enbart där fackförening är part. Andra prövningar av enskilds rätt regleras ej sällan i administrativa

former inom förvaltningar i form av överklagningsärenden. Kollektiva former för förvaltning exempelvis inom bostadsrättsföreningars verksamhet är lagligt accepterad. Kollektivanslutningar till politiska partier är korrekt. Dessa exempel kan sannolikt mångfaldigas av sakkunniga personer. De utgör tecken på en utveckling där individens värde systematiskt undertryckes, något som inte bör förvåna den som är medveten om de grundläggande principerna i det socialistiska samhällets mål.

Utvecklingen utgör samtidigt en uppluckring av den traditionella rollfördelningen i samhället där staten skall särskilja sin förvaltande, dömande och styrande uppgift. Dessa statens uppgifter har mer och mer blandats ihop till ett system, där man ej kan utläsa var ansvaret ligger och gränserna går. Respekten för individens integritet och särart suddas ut och ersätts med en allmänt välvillig attityd och en för den enskilde farlig kollektiv anonymitet.

Har förhållandet med denna lag då någon praktisk betydelse vad avser hälso- och sjukvård? Är ej vården så bra att det är onödigt att ta upp frågan om möjlighet till rättslig prövning av dess tillämpning?

Så länge man är frisk bekymrar man sig vanligtvis inte om dessa frågor. Men för många blir det en överraskning att som sjuk vara prisgiven till en och endast en sjukvårdande organisation över vilken man ej råder.

Envar som arbetar med praktisk sjukvård konfronteras dagligen med sådana ärenden. Är det till exempel lättillgänglig vård enligt lagen att få vänta 10 månader för konsultation på en specialklinik som kanske kan göras snabbare i ett angränsande landsting? Är det respekt för patientens självbestämmande att enbart hänvisa till landstingets enda specialklinik för ett visst problem då patienten kommit i konflikt med eller tappat förtroende för klinikens verksamhet? Är det god och trygg vård att förneka en patient operation med särskilt förfinad teknik om den inte tillämpas inom det egna landstingsområdet? Exemplet kan mångfaldigas, men svaren kan aldrig få rättslig prövning.

Någon menar sannolikt att dessa exempel är undantag och att den största delen av sjuk-

och hälsovården är av god kvalitet. Det är sannolikt riktigt, men för den som drabbas av problem är situationen allvarlig. Förhållandet tillspejdas av att vi inom sjuk- och hälsovården har ett i praktiken helt samhällsdrivet monopol, vilket inte tillåter någon form av valfrihet för patienten. Det rådande monopolförhållandet gör det därför särskilt angeläget att kunna få sitt ärende rättsligt prövat. Det synsättet motiveras av den grundläggande principen om likhet inför lagen där individen har ett egenvärde och skall ges möjlighet att få sitt ärende prövat mot en lag med förpliktande bestämmelser.

Den nya Hälso- och sjukvårdslagen har uppmärksammats i andra länder på ett sätt som har betydelse för Sveriges anseende. Redan 1979, då förarbetena till lagförslaget blev klara blev de föremål för uppmärksamhet vid 5th World Congress on Medical Law i Gent. Representanter från Frankrike och Storbritannien påpekade där det anmärkningsvärda förhållandet i brist på appellation och gjorde gällande att sådan lag är meningslös.

Från de styrande politikernas sida är lagen naturligtvis inte meningslös, den formulerar statens krav på landstingens verksamhet.

Men för individen är lagen meningslös, individen har bara att tacka och ta emot vad som bjuds eller på något kollektivt sätt, exempelvis via landstingspolitiker, försöka påverka förhållandena. Men är det sådana lagar vi är betjänta av? Är det sådana lagar som fria och oberoende medborgare skall hålla till godo med?

Självfallet inte. Skälet till avsaknad av rättslig prövning är sannolikt ett uttryck för politikernas rädsla för att få den samhällsdrivna verksamheten prövad. Man kan då fortsätta att formulera nya vackra mål med uttalanden om att förhållandena skall påverkas inom den rådande formen och att man noggrant skall se på problemen. Man behöver på så sätt inte störas av lagens praktiska tillämpning.

I stället för att placera individen i centrum, har riksdagen förpassat denne in i den stora konturlösa kollektiva massan, vilket gör honom både passiv och otrygg.

Skulle riksdagen ha stiftat motsvarande lag för något privat monopol utan möjlighet till rättslig prövning? Nej, det är nog bara samhällsdriven verksamhet som får vara så fri från kontroll.